

احمد مشکینی^۱

مشارکت اجتماعی جوانان راهی به سوی کشف منابع سرشار انسانی در نسل سوم انقلاب

نسل جوان امروز و کارآمدان فردای جامعه، بیش از هر زمان دیگر مورد توجه نهادها، دولتها و آحاد جامعه قرار گرفته‌اند زیرا که رشد و توسعه نیروی انسانی مهمترین سرمایه جهان امروز قلمداد می‌گردد و کشورهای توسعه یافته به‌خوبی اهمیت این سرمایه زوال‌ناپذیر را دریافته‌اند. از سوی دیگر نیازها و انتظارات این نسل نوظاسته نیز به صورتی چشمگیر در همه ابعاد وسعت یافته است و دیگر نمی‌توان بدون مشارکت و حضور آنان امور حیاتی مربوط به جوانان را رقم زد. بعلاوه مسائلی چون جهانی‌شدن و رشد برق‌آسای علوم و تولید اطلاعات جدید، چندین برابر شدن وسعت و عمق دانش بشری، گسترش حیرت‌انگیز فناوری پیشرفته توزیع اطلاعات و روشهای نوین توسعه مشارکت اجتماعی، آموزش و توانمندسازی شهروندان متناسب با شرایط زندگی امروز ضرورت توجه به نسل جوان را تقویت نموده است.

الف- ثمرات مشارکت اجتماعی جوانان

اثبات ارزش و اعتبار منابع انسانی در صورتی میسر است که کارایی‌ها و نقش‌آفرینی‌ها و ثمرات آن در عرصه مشارکت فعال و حضور محسوس در صحنه‌های جدی و حیاتی جامعه هویدا گردد. بنابراین از جمله مهمترین اقدامات سازمان ملی جوانان در راه کشف قابلیت‌های جوانان در جامعه امروز ایران، ایجاد امکانات عملی و تسهیل شرایط و زمینه‌های مشارکت آنان در همه ابعاد می‌باشد.

^۱ - حجت‌الاسلام احمد مشکینی، معاونت سازماندهی و ارتباطات در سازمان ملی جوانان را برعهده دارند.

۱. تعمیم ملاکها و هنجارهای گروههای دوستی جوانان در عرصه‌های رسمی و سازماندهی شده میزان بسیار اندک مشارکت جوانان در نهادهایی مثل محل تحصیل، نهادهای سازندگی، نهادهای فرهنگی، نهادهای نظامی و انتظامی و نهادهای سیاسی کاملاً آشکار می‌سازد که جامعه نتوانسته است زمینه‌های مشارکت اجتماعی جوانان را فراهم کرده و آنان را به حضور اجتماعی مؤثر دعوت کند. بدین جهت بسیاری از جوانان به حوزه‌های اجتماعی متناسب به خود و نهادهای کوچک اجتماعی رانده شده‌اند (گروه دوستان)، نهادهایی که ارتباطات درونی‌شان مبتنی بر ارتباط چهره به چهره است.

گروه دوستان به واسطه ساختارش که در آن اعضا از یکسانی و همشکلی و در عین حال از همدلی و همراهی برخوردارند فضای مناسبی برای ایجاد شخصیت مستقل و نهایتاً اثبات این شخصیت مستقل فراهم می‌آورد. در عین حال گروه دوستان به فرد می‌آموزد که همه همچون خود او از شخصیت مستقل و منحصر به فرد برخوردارند و لذا باید از احترام و پذیرش متقابل برخوردار شوند. بدین ترتیب این گروه اولاً سلوک مستقل اجتماعی را به فرد می‌آموزد و ثانیاً با سست کردن علقه‌های عاطفی زندگی خانوادگی و ایجاد پیوندهای جدید اجتماعی، زمینه‌های استقلال عاطفی فرد را در جهت انتزاع از خانواده پذیری فراهم می‌آورد.

با این وصف اگر بتوان ساز و کاری را فراهم آورد تا هنجارها و آئین‌های گروه‌های دوستی جوانان در نهادهایی سازمان یافته با قانونمندیهای مدون به رسمیت شناخته شود، این نهادها از دیدگاه جوانان معتبر و مورد علاقه آنان خواهد بود. بدیهی است در این صورت جوانان در نهادهای بنا شده بر اساس فرهنگ و انتظارات خود دیگر حالت انفعال نخواهند داشت و متعهدانه و مجدانه به فعالیت می‌پردازند.

۲. گردش صحیح اطلاعات

در عصر انفجار اطلاعات، مهمترین اصل مشارکت در ارتباط مطلوب، گردش روان اطلاعات از طریق ایجاد فرصتهای اجتماعی گردش اطلاعات می‌باشد و بدون آن امکان موضع‌گیری و حرکت صحیح به وجود نخواهد آمد. مشارکت اجتماعی جوانان آنان را در مسیر درست آگاهیها و اطلاعات روز از وقایع و مسائل پیرامونی قرار داده و شیوه‌هایی را جهت فعال و مؤثر بودن در تبادل اطلاعات به آنان ارائه می‌نماید.

۳. جامعه‌پذیری و سازگاری اجتماعی

روابط میان فردی، هدف‌گذاریهای جمعی و کارگروهی در دوره جوانی و در سایه نهادهای اجتماعی مستقل و فعال شاید از جمله مهمترین روشهای ایجاد سازگاری اجتماعی و درک مسائل اجتماعی، فرهنگی در جامعه باشد.

۴. وجود ساختارهای مناسب جهت انعکاس افکار و آراء

در ساختارهای مدنی قانونمند آرا و نظرات افراد در بوته نقد و ارزیابی جمع به آرای گروهی و نظرات مشترک مبدل می‌گردد. همچنین جوشش نظرات و دیدگاههای جوانان از چنین ساختارهایی، نحوه بروز و انعکاس آنها را به مراجع ذی‌ربط منطقی و معتدل می‌سازد.

۵. ایجاد بسترهای مناسب جهت رشد و پخته‌شدن جنبش‌های مسالمت‌آمیز اجتماعی - سیاسی

وجود ساختارهای فعال و قانونمند مشارکت اجتماعی با حضور اعضای جوان فرصت مناسبی برای تقویت بینش و مهارت‌های اجتماعی - سیاسی خواهد بود. در حال حاضر نیز حرکت‌های اجتماعی - سیاسی در بدو امر در قالب حضور در شورای مدارس، مساجد، محلات و فعالیتهای جمعی مشابه رشد می‌یابد و در همین مسیر به پختگی می‌رسد.

۶. ایجاد لوازم و زمینه‌های مساعد توجه و حساسیت متولیان امور و دست‌اندرکاران به دیدگاه‌های مردمی و انتقادپذیری متصدیان امور

تنها در سایه مشارکت همگانی، آحاد جامعه می‌توانند با همدلی، احساس مسئولیت مشترک و انعکاس منطقی مسائل و مشکلات به مسئولان ذیربط، خطاهای موجود در سیستم را به حداقل برسانند و بازخورد ثمرات و نتایج چنین مشارکتی نقش اساسی در تصحیح جامعه دارد. نظام‌های حکومتی که بدین واقعیت وقوف یافته‌اند، هم‌اکنون از موفقیت بیشتری برخوردارند.

• اهداف مشارکت اجتماعی جوانان

وجود فاصله و شکاف عمیق بین نگرش و باورهای نسل گذشته و نسل جوان در بسیاری از کشورها، دسترسی فعال و سازنده جوانان را به سطوح مدیریت جامعه با دشواری مواجه می‌سازد و آنان را به عناصری منفی، مخرب و معاند با ارزشها و هنجارهای اجتماعی مبدل می‌نماید. برای جبران این نقصان در طی نیم قرن گذشته، سازمانها و مؤسسات مختلفی با هدف جلب مشارکت جوانان در امور اجتماعی، صنفی و سیاسی به وجود آمده است تا فاصله و شکاف موجود در سطوح مدیریت بین نسل گذشته و نسل جوان را پر کند و شعاع حضور جوانان را بر صحنه‌های زنده اجتماعی و سیاسی جامعه بتاباند. مهمترین هدف و مبانی این رویکرد به شرح زیر است:

- ایجاد فرصت و امکان برای بروز و رشد استعداد و توانمندیهای فکری جوانان
- کمک به غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان
- هدایت و جهت‌دادن به گرایشهای مشارکت جویانه جوانان در مسایل مهم اجتماعی
- پرورش خلاقیت و تواناییهای بالقوه جوانان برای مدیریت آینده جامعه
- پیشگیری از بروز انحرافات اخلاقی، اجتماعی و سیاسی
- اعتلای نقش و جایگاه جوانان در عرصه مدیریت جامعه
- زمینه‌سازی برای تحول در نگرش منفی و بی‌اعتمادی نسل گذشته نسبت به جوانان
- ایجاد فرصتهای متنوع برای طرح مسایل جوانان در جامعه
- ایجاد زمینه برای تقویت و توسعه نهادهای مدنی جامعه
- استفاده از انرژی و قابلیتهای جوانان خلاق و مبتکر

● راهبردهای توسعه مشارکت اجتماعی جوانان

با توجه به اهداف و مبانی تبیین شده در مشارکت اجتماعی جوانان، پذیرش چارچوبهای سامان‌بخش و اصول وقواعد انتظام‌آور اجتناب‌ناپذیر است. بخشی از این اصول به شرح زیر می‌باشد:

۱. مقتضیات، ظرفیتها، انتظارات و نیازهای جوانان در سطوح تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان کشور باید مورد توجه قرار گیرد.
۲. هرگونه اقدام برای بهبود شرایط زندگی جوانان باید با مباشرت و دخالت آنان طراحی شود.
۳. فضا و شرایط فعالیت برای حضور و مشارکت جوانان باید ایمن و سالم باشد.
۴. طرحها و برنامه‌های کشور باید اعتماد به نظام و دولت را در بین جوانان افزایش دهد.
۵. در بخشهای مرتبط با امور جوانان باید وحدت رویه، همسویی و هماهنگی لازم برقرار باشد.
۶. امکان تجربه‌اندوزی برای آماده شدن جوانان برای حضور در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی در برنامه‌ها لحاظ شود.
۷. در برنامه‌ریزی و اقدامات اجرایی برای جوانان به روحیه و گرایش آنان که ملازم با نشاط و شادابی است توجه شود.
۸. شناخت تجربه‌های نوین مشارکت در سطح بین‌المللی و استفاده از دستاوردهای علمی، فرهنگی و اجتماعی جهان در این زمینه مورد توجه قرار گیرد.
۹. هرگونه برنامه‌ریزی برای جوانان باید به تقویت ارتباط مناسب و مکمل بین نسل گذشته و نسل جوان بینجامد و شکاف و فاصله بین آنان را کاهش دهد.
۱۰. از الگوهای اسلامی برای تجربه‌آموزی و تأسی جستن جوانان استفاده شود.
۱۱. تقویت، ترویج و تعمیق فرهنگ دینی مشارکت و مشورت در سطح جوانان مورد نظر باشد.
۱۲. در پی‌ریزی برنامه‌ها و طرحهای ملی برای جوانان به بعد تنوع و تلون در امور و نوآوری توجه شود.

○ نمونه‌ای از محورهای مشارکت اجتماعی جوانان

اصولاً اولویتهای از طریق تحقیقات و بررسیهای علمی قابل تبیین می‌باشند، اما در گام نخست بر اساس سیاستهای کلان کشور و با توجه به تجارب به دست آمده از فعالیتها و بررسیهای مرکز ملی جوانان کشور، اولویتهای مشارکت اجتماعی جوانان به شرح زیر است:

۱. مشارکت در ایجاد و توسعه مراکز اشتغال و آموزش خوداشتغالی برای جوانان
۲. مشارکت در ایجاد و توسعه و تقویت مراکز و انجمنهای علمی، فرهنگی و هنری
۳. مشارکت در ایجاد و مراکز، انجمنها و فضاهای ورزشی برای دختران و پسران جوان

۴. مشارکت در ایجاد و گسترش انجمنهای زیست محیطی و بهداشتی کشور
۵. مشارکت در ایجاد و توسعه مراکز مشاوره خانواده و ازدواج جوانان
۶. افزایش کمی و کیفی انجمنها و گروههای مشکل جوان موجود در کشور
۷. تعیین جایگاه مناسب برای جوانان در نظام بودجه‌ریزی کشور و تخصیص اعتبارات به نحوی که ثبات مالی لازم برای برنامه‌ریزی کوتاه مدت و دراز مدت طرحهای مشارکتی جوانان فراهم شود.
۸. انجام و استفاده از تحقیقات علمی مراکز آموزش عالی در بخش مشارکتهای مردمی
۹. حمایت از تشکلهای اجتماعی عام‌المنفعه
۱۰. مشارکت در پیشگیری از بزهکاریهای اجتماعی جوانان

ب- زمینه‌های ساماندهی مشارکت اجتماعی جوانان در تشکلهای غیردولتی

بررسی سابقه فعالیت‌گروههای خیریه مردمی در کشور حاکی از ارزیابی مثبت مردم نسبت به ضرورت وجودی آنان می‌باشد، اما با اندکی تأمل به نظر می‌رسد این گروهها توانسته‌اند همگام با دگرگونیها و تحولات اجتماعی و تنوع‌روزافزون نیازمندیها یا به پای مؤسسات سازمان یافته نوین (سازمانهای غیردولتی امروزی) به میدان آمده و به یاری مردم بشتابند.

گرچه گزارش مستندی از میزان و نوع خدمات داوطلبانه مؤسسات سنتی خیریه موجود نمی‌باشد تا بتوان تحلیلی دقیق از عوامل بازدارنده در ارتقاء و تنوع خدمات، متغیرهای محدود کننده، گستره فعالیت و علل کاهش رغبت‌های عمومی - به ویژه افراد توانمند - برای عضویت و ماندگاری در این گروهها ارائه نمود، اما تقریباً روشن است این‌گونه مؤسسات مردمی سنتی در حال حاضر در برطرف ساختن خیل عظیم مشکلات مردم جایگاه قابل توجه و تعیین‌کننده‌ای ندارند.

با این وجود، جلوه‌های تحول یافته زندگی در جامعه امروزی، افزایش نقش مردم را در امور مربوط به خود اجتناب‌ناپذیر ساخته است و الگوی تحقق مشارکت اجتماعی را در قالب تشکلهای غیردولتی مردمی، با ویژگیهای منطبق بر مدیریت مشارکتی یا اقتضایی و اصول مبتنی بر آزادی اندیشه و عمل جمعی پدید آورده است. در این میان نسل جوان با اتکا به گرایش‌ها و رغبت‌های گروهی و ویژگیها و نیازمندیهای مربوط به دوره جوانی در این راه حرکتی پرشتاب‌تر و پویاتر داشته، به طوری که طرح ساماندهی سازمانهای غیردولتی جوانان سازمان ملی جوانان در مدتی کوتاه مورد استقبال بسیاری از آنان قرار گرفت.

با توجه به استقبال عمومی از قالبهای امروزی مشارکت اجتماعی، گستره و تنوع اهداف و موضوعات فعالیت سازمانهای غیردولتی، که دیگر مانند مؤسسات خیریه سنتی تنها در حیطه موضوعات محدودی از قبیل رسیدگی به محرومین و نیازمندان، امور درمانی، قرض‌الحسنه و ... خلاصه نمی‌گردد و به مواردی از قبیل دین، آموزش، بهداشت، محیط زیست، اشتغال، توسعه، فرهنگ، هنر، جوانان، کودکان، زنان، سالمندان، موضوعات

تخصصی علمی و ... اشاعه یافته است، این سازمانها می‌توانند تأثیرات شگرفی در پدیده‌ها و تحولات فرهنگی و اجتماعی ایفا نمایند. بنابراین لازم است شناخت شناسی موضوع شامل تبیین مفهوم، ابعاد، ویژگیها، مراحل تکامل، دورنما و استراتژی توسعه این سازمانها متناسب با بسترهای اعتقادی، فرهنگی و اجتماعی مورد نظر قرار گیرد.

• آثار اجتماعی - فرهنگی حضور و فعالیت تشکلهای غیردولتی جوانان

۱. با توجه به ویژگیها و مشکلات مؤسسات خیریه که بر محور همت شخصی و اهداف انسان‌دوستانه فرد یا گروههای بسته استوار می‌باشند، ملاحظه می‌گردد در آنها امتیاز ارائه خدمت اختصاصی بوده و به جمعی وسیع به نام عضو که بازاده و تصمیم مستقل خود به حرکت پیوسته‌اند، مربوط نمی‌باشد. این گونه مؤسسات معمولاً متکی بر بنیه‌ها و توانمندی مالی افراد بوده و در اذهان مردم نیز با همین ویژگی شناخته می‌شوند. در حالیکه سازمان غیردولتی جوانان با عضوگیری آزاد و گسترده و حفظ پیوستگی و همبستگی اعضا که معمولاً شمار قابل ملاحظه‌ای را با اهداف مشترک گرد هم می‌آورد، احترام و تقدیر جامعه را بر می‌انگیزد و از شخصیت و مقبولیتی قابل توجه برخوردار می‌گردد. این شخصیت ویژه و احترام و تقدیر اجتماعی اقتدار سازمان را در جامعه تضمین می‌نماید.

۲. اقتدار سازمانهای مردمی که از حس احترام و مقبولیت اجتماعی نشأت می‌گیرد، معمولاً حقوق و اختیاراتی رادری خواهد آورد. همین حقوق ویژه پشتوانه‌ای خواهد شد که تشکل بتواند با شجاعت و صراحت به صحنه آمده و انتظارات و خواستهای گروهی خود را مطرح سازد. جامعه نیز با استقبال از این حضور حق‌جویانه فرصتهای لازم را برای فعالیت سازمان در عرصه‌های اجتماعی فراهم می‌آورد. در این بین دست‌اندرکاران و مسئولان نیز ناچار به تبعیت از افکار عمومی خواهند بود و دیگر نمی‌توانند نسبت به خواستهای مردم مدارانه و حق طلبانه گروههای مردمی بی‌تفاوت باشند.

۳. پس از اعطای امتیازات فوق، تشکل درصدد بهره‌گیری بیشتر از فرصتهای بدست آمده بوده و بیش از پیش در عرصه‌ها حاضر می‌گردد. فعالیت محسوس و جدی تشکل قضاوت افکار عمومی را به سوی اعطای اعتبار، شایستگی و صلاحیت رهنمون می‌سازد و این جایگاه ویژه رفته رفته تشکلهای را به عنوان عناصری اثربخش در جامعه مطرح می‌سازد.

توجه به امتیازات و صلاحیتهایی که جامعه برای سازمانهایی غیردولتی قائل است. کارکرد اجتماعی تشکلهای رابیش از پیش محسوس می‌گرداند. اهمیت این کارکرد تا حدی است که امروزه بسیاری از امور لاینحل دستگاههای دولتی را از طریق این سازمانها با سهولت حل و مرفع می‌گردد. لذا نقش‌آفرینی دولتها در ساماندهی و جهت بخشی به سازمانهای غیردولتی بیش از گذشته قابل طرح و بررسی است. کشور ما هنوز در گامهای نخست کسب تجربه در این راه می‌باشد.

• شاخص‌های تبیین مفاهیم و الگوهای ظهور سازمانهای غیردولتی جوانان در ایران

۱. تعالیم دینی و ارزشهای اعتقادی

ریشه‌های فرهنگ دینی مردم با اهداف و نیات خیرخواهانه نهفته در سازمانهای غیردولتی، همبستگی زایدالوصفی دارد. از خود گذشتگی، ایثار، نועدوستی و ... در باورهای دینی مورد تأکید بوده و رشد و تعالی معنوی انسان در گرو آنها می‌باشد. همچنین خشنودی خداوند متعال و اجر و پاداش اخروی نصیب افراد پایبند به این روحیات متعالی خواهد شد. بنابراین روح، محتوا و آرمانهای بلند انسانی در ایجاد سازمانهای غیردولتی از متن تعالیم دینی نشأت می‌گیرد.

مکتب انسان ساز اسلام حاوی تعالیمی روشن در تشریح اهداف، مقاصد و روشهای نועدوستی و یآوری در تشکلهای مردمی می‌باشد. قرآن، متون و منابع معتبر اسلامی و الگوهای عملی شخصیت‌های معنوی از ائمه اطهار تابر جستگان و فرهیختگان دینی منابعی از این دست می‌باشند.

۲. ویژگیها و عناصر فرهنگی

ویژگیهای فرهنگی که باورها، سنتها، آداب و رسوم مردم را رقم می‌زنند، عواملی تعیین‌کننده در چگونگی نهادینه‌سازی سازمانهای غیردولتی در جامعه می‌باشند. الگوی این نوع سازمانها زمانی می‌تواند در ساختار عناصر و مجموعه‌های فرهنگی جایگزین شود که با این ساختار و مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن همخوان گردد. این همخوانی نیازمند شناسایی عناصر و ریشه‌های تاریخی موضوع، همچنین طراحی و انطباق مفاهیم و الگوهای اولیه طرح سازمانهای غیردولتی با آنها می‌باشد.

۳. ویژگیها و شرایط روانی - اجتماعی

الگوهای مطلوب مشارکت اجتماعی مبتنی بر توجه به شرایط و ویژگیهای زندگی مردم، مسائل، نیازمندیها و ضرورت‌های زندگی اجتماعی آنان، عادات و روحیات فردی و گروهی و ... می‌باشد. به علاوه آنکه تبیین و تعریف و سیاستگذاری مشارکت اجتماعی در بخش جوانان مستلزم در نظر گرفتن ویژگیهای دوره جوانی در ایران نیز می‌باشد.

۴. امکانات، فرصتها و محدودیتها

بدون توجه به هرم سنی جمعیت و ویژگیهای منحصر به فرد جمعیتی کشور، همچنین زمینه‌ها و شرایط حقوقی و وضعیت قوانین تسهیل‌کننده یا محدودکننده، سیاستها و خطمشی‌های کلی نظام، فرصتهای آماده برای ظهور سازمانهای غیردولتی، امکانات ملی و ... تبیین درستی از مفاهیم و تدوین استراتژی گسترش موضوع، عملی نخواهد بود.

۵. استانداردهای جهانی

دستاوردهای پژوهشی، اندیشه‌های نوین علمی، تجارب عملی و نتایج به دست آمده از ظهور و گسترش کمی و کیفی سازمانهای غیردولتی در کشورهای توسعه یافته جهان منابع پراهمیتی برای تبیین موضوع در ایران است، گرچه این دستاوردها می‌تواند براساس ویژگیها و شرایط ویژه کشور ما ارزیابی و اصلاح گردد.

۶. مفاهیم و الگوها

مفاهیم قرآنی

تعالیم دینی و متون و معارف اسلامی

ارزشهای اعتقادی الگوهای عملی

ویژگیها و عناصریسترها و زمینه‌های اجتماعی

فرهنگی پیشینه تاریخی

شاخص‌های تبیین شیوه‌ها و الگوهای زندگی

والگوهای ظهور سازمانهای ویژگیها و شرایط روانی مسائل و نیازمندیهای اجتماعی

غیردولتی جوانان و اجتماعی تمایلات و کنش‌های گروهی

ویژگیهای دوره جوانی

بینش‌ها و تمایلات فردی

ذخیره‌ها و سرمایه‌های انسانی

امکانات، فرصتها و قوانین و زمینه‌های حقوقی

محدودیتهای موجود سیاستها و خط‌مشی‌های نظام

فرصتهای مساعد در دسترس

امکانات مالی و زمینه‌های حمایتی

تحقیقات، اندیشه‌ها و نظرات علمی

استانداردهای جهانی تجارب علمی

شرایط و تحولات جهانی

• اهداف کلی تشکلهای غیردولتی جوانان

۱. تسهیل هویت‌یابی اجتماعی از طریق تجربه اندوزی، مسئولیت پذیری و ایفای نقش‌های فعال اجتماعی
۲. مشارکت و همیاری جوانان در برنامه‌های توسعه کشور و شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های آنان در راه‌سازندگی ایران اسلامی
۳. برآورده شدن انتظارات و نیازمندیهای فرهنگی، اجتماعی و صنفی جوانان در فعالیتهای گروهی سازمان یافته
۴. کسب مهارتها و قابلیت‌های لازم برای مواجهه با مسائل و شرایط پیچیده زندگی در دوره میانسالی

۵. اعتلای نقش و فراهم آوردن فرصت توانمندی جوانان به منظور کسب شایستگی‌های مدیریتی برای اداره امور کشور در سطوح عالی، میانی و اجرایی
۶. تأمین فرصتها و امکانات گذران و غنی‌سازی اوقات فراغت جوانان

• اصول و مفاهیم تشکلهای غیردولتی جوانان

۱. خودجوشی و نیاز طبیعی

سازمانهای غیردولتی بنا بر نیاز طبیعی ناشی از شرایط فکری، محیطی، انگیزشها، خصوصیات و آرمانهای مشترک افراد و جامعه و به صورت خودجوش به وجود می‌آید.

۲. هدف و تعهد مشترک

افراد مؤسس سازمانهای غیردولتی دارای هدف مشترک بوده و سایر افرادی که بعداً به عضویت سازمانهای غیردولتی در می‌آیند، بر اساس هدف تعیین شده فعالیت نموده و نسبت به آن متعهد می‌باشند. لذا پایداری سازمان غیردولتی مبتنی بر استواری اهداف و استمرار خواهد بود.

۳. قانونمندی

سازمانها غیردولتی دارای ضوابط، روابط و سازمان کار مشخص و تعریف شده می‌باشند. این قوانین الزام منطبق بر شرایط و مقتضیات هر سازمان غیردولتی بوده و می‌تواند دامنه متنوعی داشته باشد اما این قوانین به هر شکل و از هر نوع که باشد، اساس مورد توافق جمعی قرار گرفته و افراد خود را ملزم به رعایت آنها می‌دانند.

۴. برنامه و فعالیت مشخص

هر سازمان غیردولتی در راستای دستیابی به اهداف خود دارای برنامه و موضوع فعالیت در یک بخش یا رشته مشخص می‌باشد که ممکن است در طول زمان یا به دلیل ایجاد تحولات تازه، اصلاح، تبدیل، تغییر و یا تحول پیدا کند. اما این تغییرات مسیر مشخص دارد و به مفهوم آشفتگی، بی‌برنامه بودن و نامشخص بودن موضع نخواهد بود.

۵. جلب مشارکت و عضویت

سازمان غیردولتی به دلیل دارا بودن ماهیت مردمی همواره در پی جلب مشارکت اعضای جدید برای دستیابی به قدرت عمل بیشتر و گسترش دامنه فعالیت و اثربخشی در موضوع فعالیت خود می‌باشد. بنابراین عضوگیری و پذیرش عضو جدید لازمه و ادامه فعلیت سازمانها غیردولتی بوده و هر عضو در سازمان دارای جایگاه، نقش و وظیفه مشخص می‌باشد.

۶. هویت و شخصیت مستقل

سازمانها غیردولتی دارای شخصیت حقوقی و هویت مردمی بوده و مدیریت سازمان (تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، سازمان کار و ارزیابی) مستقل از دولت و دستگاههای اجرایی است. البته سازمانهای غیردولتی و مجموعه دولت دارای ارتباط و تأثیرات متقابل می‌باشند.

۷. مشارکت و مسئولیت‌پذیری

سازمانهای غیردولتی عمدتاً سودجو نبوده و دارای اهداف فرهنگی و اجتماعی می‌باشند که با مشارکت و مسئولیت‌پذیری اعضا تکوین می‌یابد و هر عضو خود را در اهداف و برنامه‌های آن سهم و مسئول می‌داند.

• نقش دولت در ساماندهی تشکلهای غیردولتی جوانان

گسترش اهمیت و کارکرد تشکلهای غیردولتی مردمی در جامعه نمی‌تواند به دور از توجه دولتها به وقوع بپیوندد. زیرا که تشکلهای مردمی دولتمردان را در انجام وظایف خود در رسیدگی به مهمترین امور مورد توجه مردم ترغیب می‌نمایند. این نهادهای خودجوش مردمی به نوعی صدای مردم، نیازمندها و انتظارات آنان را به گرداندگان رسمی جامعه منعکس می‌نمایند.

نظام جمهوری اسلامی ایران در سیاستها و خطمشی‌های کنونی خود که در قانون برنامه سوم توسعه، بودجه سالانه و دیگر مصوبات قانونی تبلور یافته است، گسترش تشکلهای غیردولتی و تقویت جایگاه آنان را مورد تأیید و حمایت قرار داده است. حمایت از این تشکلهای به منزله دولتی شدن آنها نیست بلکه دولت درصدد ساماندهی آنهاست. اصطلاح ساماندهی در این عرصه عبارتست از:

الف - تبیین مفهوم، اصول، اهمیت و کارکردهای تشکلهای غیردولتی از دیدگاه نظام و معرفی مناسب و فراگیر آن به جامعه

ب - اعتباربخشی به تشکلهای غیردولتی در قالب اعطای تسهیلات حقوقی برای رسمیت یافتن و ثبت آنها در مراجع قانونی

ج - توانمندسازی تشکلهای غیردولتی در تقویت، دوام و ارتقای کیفیت حضور آنها در میان مردم از طریق ایجاد نگرشهای مثبت نسبت به جامعه و انسان، ارتقای مهارتهای عملی در انجام فعالیتهای داوطلبانه

د - ایجاد فرصتهای تأمین بسترها و شرایط مناسب فعالیت مشارکتی تشکلهای غیردولتی با بخشهای دولتی، خصوصی و تعاونی

براین اساس دستگاههای دولتی موظف به ساماندهی تشکلهای مردمی وظایف سه‌گانه زیر را برای خود قایل می‌باشند:

۱. ساختارسازی ۲. توانمندسازی ۳. فرصت‌سازی

۱. ساختارسازی

استقبال عمومی از قالبهای امروزی مشارکت اجتماعی، گسترش و تنوع اهداف و موضوعات مشارکت مردمی، ضرورت سازماندهی داوطلبان را در امور مشارکتی اجتناب‌ناپذیر ساخته است. امروزه هر فعالیتی حتی اگر خودجوش و داوطلبانه باشد، نیازمند تأمین شرایط مساعد، فراهم آوردن فرصتها، امکانات و لوازم اولیه می‌باشد. گروههای مردمی که خواهان خدمت به مردم هستند و از انگیزه‌های عالی انسانی برخوردارند باید خود را در قالبهای تعریف شده به دولت و مردم معرفی نمایند. به رسمیت شناختن این گروهها به صورت سازمانها و تشکلهای دارای نظام‌مندی و استواری ساختار می‌تواند زمینه‌ها و شرایط مساعدی را برای حرکتها مؤثر و جذب اطمینان مردم نسبت به آنها فراهم آورد. همچنین نظارت بر عملکرد گروهها و تشکلهای نیز در جهت تصحیح اهداف و برنامه‌های آنان از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. بنابراین سازمان ملی جوانان به عنوان دستگاه سامان دهنده تشکلهای مردمی جوانان در نقش ساختارسازی می‌تواند بر انجام اقدامات زیر تأکید ورزد:

□ ارائه تعریف، اصول، مبانی

□ معرفی فرصتهای پیوستن به تشکلهای غیردولتی و نحوه تأسیس و گسترش آنها

□ دعوت از جوانان علاقه‌مند تأسیس تشکل و اعلام شرایط اولیه تأسیس تشکل توسط خود آنها

□ سنجش شرایط اولیه تأسیس و رسمیت یافتن تشکلهای غیردولتی

□ تأیید شرایط اولیه تأسیس و صدور اعتبارنامه فعالیت

□ نظارت بر حفظ شرایط اولیه تأسیس و حسن اقدامات و فعالیتهای

۲. توانمندسازی

توانمندسازی سلسله اقدامات دستگاه ساماندهی در راه تحکیم حضور تشکلهای غیردولتی در جامعه می‌باشد تقویت بنیه‌های ماندگاری، دوام و برپایی تشکلهای از نتایج این بخش می‌باشد. تصحیح نگرش مثبت نسبت به تعالی انسان و شایستگیهای جامعه همچنین مهارتهای سرپرستی گروهها و ارائه‌جدیدترین شیوه‌های فعالیت گروهی، انتقال تجارب کار تشکیلاتی و ... نمونه‌هایی از اقدامات در این بخش می‌باشند. لذا مدیران، کارشناسان، روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و ... با ارائه خدمات آموزشی، پژوهشی، مشاوره‌ای، اطلاع‌رسانی به تشکلهای تلاش می‌نمایند در این راه گام بردارند.

۳. فرصت‌سازی

گرچه بنیانگذاران تشکلهای بر مبنای فرصت‌یابی‌های اولیه از قبیل منابع انسانی در دسترس، شرایط مساعد اجتماعی فرهنگی، برنامه‌های دولت و تسهیلات قانونی، در اختیار داشتن فن آوری خدمات خیرخواهانه، وجود زمینه‌های ارائه خدمات مبتنی بر مأموریتها و اهداف، تلقی مثبت افکار عمومی نسبت به اهداف انتخابی، در نظر داشتن تهدیدها و عوامل محدود کننده و ... نسبت به ایجاد تشکل همت می‌گمارند و عدم توجه به این مقدمات ممکن است از بدو تأسیس موجبات ناکامی تشکل را فراهم نماید.

ج- نقش سازمان ملی جوانان در ساماندهی سازماندهی غیردولتی جوانان

۱. بستر سازی مناسب جهت ایجاد سازمانهای غیردولتی از طریق تعیین موضوعات و محورهای مناسب جهت فعالیت آنان و ارائه اعتبارنامه و مجوزهای لازم
۲. حمایت‌های ویژه از برنامه‌های عملی سازمانهای غیردولتی جوانان
۳. هدایت و هماهنگی برنامه‌های سازمانهای غیردولتی جوانان سراسر کشور
۴. توانمندسازی و کمکهای مشاوره‌ای به سازمانهای غیردولتی به منظور رشد کمی و کیفی فعالیتها و تقویت بنیه تشکیلاتی آنها
۵. واگذاری برخی از فعالیت‌های اجرایی در کشور به سازمانهای غیردولتی جوانان و ایجاد فرصتهای لازم جهت ورود سازمانهای غیردولتی به عرصه فعالیت‌های سازنده کشور
۶. بررسی مشکلات و خواسته‌های جوانان که از سوی سازمانهای غیردولتی به سازمان ملی جوانان منعکس می‌شود و ارائه راه‌حل با همکاری و همراهی سازمانهای غیردولتی مرتبط با موضوع
۷. تلاش در جهت دستیابی سازمانهای غیردولتی جوانان به خودکفایی اقتصادی

• عملکرد سازمان ملی جوانان در راستای ساختارسازی و توانمند سازی تشکل‌های غیردولتی جوانان

۱. تدوین پیش نویس قانون فعالیت تشکل‌های غیردولتی جوانان
این پیش نویس با انجام ۳۰۰ ساعت کار کارشناسی در ۴ فصل و ۲۰ ماده تدوین و پیشنهادگردید که در نهایت به صورت مصوبه شورای عالی اداری کشور در مورد فعالیت‌های تشکل‌های غیردولتی تنظیم شد.
۲. اخذ مصوبه شورای عالی اداری
شورای عالی اداری در تاریخ ۷۸/۱۲/۱۱ نحوه صدور مجوز تأسیس تشکل‌های غیردولتی را تصویب نمود.
۳. اجرای طرح مقدماتی شناسایی تشکل‌های موجود جوانان در استان‌های کشور
۱. برگزاری جلسات توجیهی دبیران شواری جوانان و مسؤولان اجرایی طرح در استان نحوه شناسایی تشکل‌های جوانان
۲. برقراری ارتباط با تشکل‌های جوانان و ارائه فرم ویژه شناسایی تشکل‌ها به آنها
۳. طبقه‌بندی اطلاعات در مرکز ملی جوانان و تشکیل بانک اطلاعاتی تشکل‌های غیردولتی جوانان
۴. فراهم آوردن مقدمات اعطای اعتبارنامه فعالیت به تشکل‌های غیردولتی و برگزاری مراسم اعطای نخستین اعتبارنامه‌های فعالیت به این تشکلها

سازمان ملی جوانان پس از رایزنی‌های قانونی و کارشناسی لازم موضوع صدور اعتبارنامه فعالیت برای تشکل‌های غیردولتی جوانان را به تصویب رساند و سپس با نظارت بر فعالیت تشکل‌های شناسایی شده اقدام به صدور اعتبارنامه فعالیت برای آنان نمود.

۵. هماهنگی با اداره ثبت شرکتها

کار هماهنگی و مذاکرات با اداره ثبت شرکتها و همچنین هماهنگی با سازمان امور اداری و استخدامی و اداره ثبت شرکتها به سازمان ملی جوانان محول گردید.

۶. تدوین شیوه‌نامه شناسایی و تأسیس تشکلهای غیردولتی جوانان

اطلاعات مربوط به کلیه مراحل روند شناسایی و تأسیس تشکل‌های غیردولتی جوانان جهت اطلاع آنان تدوین گردید.

۷. تدوین دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های اجرایی

سازمان ملی جوانان ضمن تدوین دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های اجرایی نظارت بر فعالیت تشکل‌های غیردولتی روش اجرایی حمایت از فعالیت این تشکل‌ها را نیز تنظیم و به نمایندگیهای سازمان ملی جوانان در استانها ابلاغ نمود.

۸. بررسی و درجه‌بندی تشکلهای فعال جوانان در سراسر کشور و شناسایی تشکل‌های غیردولتی جوانان

بر اساس تعریف سازمان ملی جوانان

- دسته بندی استانها برای اعزام کارشناسان طرح
- فراهم سازی مقدمات اعزام کارشناسان سازمان ملی جوانان
- اعزام کارشناسان سازمان ملی جوانان و مصاحبه حضوری با مؤسسين یا شوراي مرکزی تشکل‌های دعوت شده

۹. راه‌اندازی بانک اطلاعات رایانه‌ای

به منظور دیجیتال نمودن اطلاعات آماری تشکل‌های مرتبط اقدام به طراحی و راه‌اندازی بانک اطلاعات رایانه‌ای گردید. اطلاعات مربوط به تشکل‌ها مشخصات اعضای هیئت مؤسس و همچنین طرحها و برنامه‌های صورت گرفته توسط تشکل‌ها در این بانک وارد شده است که بخشی از قابلیت‌های آن عبارتند از:

الف) دریافت اطلاعات تشکل‌ها و ارائه کد ملی بر اساس نحوه و محدوده فعالیت‌های تشکل توسط رایانه

ب) دریافت اطلاعات اعضا و ارائه کد اختصاصی

ج) امکان استفاده سریع و مؤثر از اطلاعات آماری بوسیله رایانه

د) امکان دریافت گزارش از اطلاعات موجود

ه) امکان دستیابی به سوابق فعالیت اعضا در سازمانهای غیردولتی

۱۰. اعطای اعتبارنامه فعالیت به بیش از ۶۰۰ تشکل غیردولتی جوانان

در راستای اجرای طرح ساماندهی تشکل‌های غیردولتی جوانان تا کنون بیش از ۶۰۰ تشکل غیردولتی موفق به اخذ اعتبارنامه رسمی فعالیت از سازمان ملی جوانان شده و پرونده بیش از ۱۵۰۰ گروه از جوانان مشتاق به ارائه فعالیتها و خدمات داوطلبانه و عام‌المنفعه در گردش کار تأسیس تشکل‌های غیردولتی جوانان قرار دارد.

۱۱. چاپ و انتشار کتاب معرفی تشکل‌های غیردولتی جوانان

سازمان ملی جوانان پس از اعطای اعتبار نامه به تشکل‌ها جهت معرفی هرچه بیشتر آنها به جامعه اقدام به چاپ و انتشار کتاب معرفی تشکل‌های غیردولتی جوانان در سال ۷۹ و ۸۰ نموده است.

۱۲. اعطای کمکهای مالی به تشکل‌های غیردولتی جوانان

این کمکها به منظور تجهیز اولیه تشکل‌ها و یا راه‌اندازی و مشارکت برای اجرای طرح‌های تشکل‌ها از طریق شبکه تشکل‌های غیردولتی جوانان و نمایندگی‌های سازمان در استانها اعطا گردیده است.

۱۳. ایجاد شبکه تشکل‌های غیردولتی جوانان

شبکه تشکل‌های غیردولتی جوانان بر اساس نظام نامه توافق شده بین نمایندگان تشکل‌های سراسر کشور به منظور مشارکت نهادینه تشکل‌ها و حضور مشاوره‌ای ایشان در سازمان ملی جوانان و نهادینه سازی فرآیند شناسایی، نظارت، حمایت و توانمند سازی تشکل‌ها با کمک خود ایشان ایجاد گردید.

۱۴. ارائه خدمات حمایتی برای فعالیت‌های انتشارات تشکل‌ها

